

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата педагогічних наук, професора
Сосіної В. Ю. на дисертаційну роботу МАКСИМОВА СТАНІСЛАВА
ДМИТРОВИЧА на тему «ЧИННИКИ СУМІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ
СПОРТСМЕНІВ В АКРОБАТИЧНИХ СКЛАДАХ», представлену на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка за
спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт**

Актуальність теми. Спортивна акробатика належить до техніко-естетичних видів спорту, у яких спільна діяльність спортсменів має жорстко взаємозалежний характер. Аналіз сучасних тенденцій розвитку спортивної акробатики свідчить про різке зростання вимог до змагальних програм спортсменів, а також про емоційну складову композиції, що представлено на змаганнях різного рангу. Специфічні особливості виду спорту, вимоги правил змагань, постійне зростання складності акробатичних елементів, видовищність і оригінальність композицій, наявність чітко вираженої спеціалізації акробатів – усе це пред'являє підвищені вимоги до процесу підготовки спортсменів. Особливо це стосується функціональних обов'язків акробатів, оскільки розподіл спортсменів на верхніх і нижніх у парно-груповій акробатиці, вимагає зовсім іншого підходу до процесу технічної, фізичної, функціональної, психологічної та тактичної підготовки. У таких умовах результативність і надійність виконання змагальних вправ визначаються не лише індивідуальним рівнем підготовленості спортсменів, а передусім способом організації їх спільних дій. Таким чином результативність змагальної діяльності залежить від рівня оволодіння технікою змагальних вправ, а також від прояву гнучкості, координації, статичної та динамічної рівноваги, спеціальної витривалості, сили, що можливо лише на основі раціонально організованого процесу підготовки спортсменів з урахуванням вимог вузьких спеціалізацій. Однак сучасний стан розвитку спортивної акробатики, на жаль, свідчить про те, що тренери на практиці у всіх питаннях, що стосуються процесу підготовки спортсменів–акробатів, послуговуються власною інтуїцією та попереднім досвідом і не враховують особливості підготовки спортсменів з урахуванням обраного амплуа, а також їхнього психологічного стану. Професійна кар'єра спортсмена-акробата перш за все залежить від того, які взаємовідносини в нього з тренером, як відчуває він себе в команді, як може проявити себе як лідер, наскільки правильно отримує інформацію про суперників. Під час формування груп і пар недостатньо уваги приділяється індивідуально-психологічним особливостям спортсменів, що

призводить до негативних взаємовідносин, конфліктних ситуацій, підвищення емоційної напруженості, заміні партнерів і т. п.

Безумовно, відсутність науково обґрунтованих рекомендацій щодо раціонального процесу психологічної та психофізіологічної підготовки з урахуванням сумісності та спрацьованості акробатів, не може не вплинути на ефективність процесу підготовки, особливо, якщо мова йде про етап попередньої базової підготовки, коли формується база для подальшої ефективної роботи спортсменів. Спортивна акробатика сприяє розвитку не тільки фізичних якостей і функціональних можливостей організму, але й формує цілий комплекс психологічних, психофізіологічних, емоційно-виразних і комунікативних здібностей. Цей факт необхідно враховувати тренерам зі спортивної акробатики для комплектування пар і груп з урахуванням індивідуальних психологічних і особистісних рис.

Усе вищеперераховане вимагає нових підходів до організації навчально-тренувального процесу акробатів віком 11–16 років на етапі попередньої базової підготовки зі стажем спільної діяльності не менше трьох років з урахуванням обраного амплуа. У дисертації представлено комплексне дослідження проблеми сумісності спортсменів в акробатичних складах як багатовимірного процесу організації спільної діяльності, яка реалізується через систему технічних, емоційно-виразних, психофізіологічних і психологічних механізмів регуляції.

В процесі роботи автор виявляє та науково обґрунтовує чинники сумісності особистості спортсменів в акробатичних складах як багатовимірного процесу організації спільної діяльності. Сумісність розглядається не як статична властивість пари, а як динамічний процес узгодження, що реалізується через інтеграцію технічних, психофізіологічних і психологічних, емоційно-виразних ресурсів. Запропонована модель дозволяє перейти від оцінювання результату до аналізу механізмів його досягнення, що створює методологічні підстави для диференційованого управління підготовкою у парних техніко-естетичних видах спорту з жорсткою рольовою асиметрією та підвищеним рівнем взаємозалежного ризику.

У зв'язку з цим не викликає сумніву те, що тема дисертації Максимова С.Д. є актуальною і своєчасною, має суттєве практичне і теоретичне значення.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Плану НДР НУФВСУ на 2021 – 2025 рр. за темою 2.9 «Мобілізація особистісного ресурсу суб'єктів спортивної діяльності засобами психолого-педагогічного супроводу» (номер державної реєстрації 0121U108290) та за темою 2.10 «Раціоналізація тренувального процесу у спортивних видах гімнастики» (номер державної реєстрації 0121U108308).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що у роботі:

1) вперше:

- сумісність у спортивній акробатиці розглянуто як спосіб організації спільної діяльності партнерів, а не як сукупність їхніх індивідуальних характеристик, що дозволило перейти від оцінювання змагального результату до аналізу внутрішніх механізмів парної взаємодії;
- науково обґрунтовано та операціоналізовано систему критеріїв технічної спрацьованості партнерів, яка інтегрує педагогічні, стабілографічні та біокінематичні показники і забезпечує оцінювання надійності та узгодженості спільної моторної дії незалежно від змагального результату;
- емоційно-виразну сумісність у спортивній акробатиці розглянуто як характеристику парної діяльності, а не індивідуальної артистичності спортсменів, та запропоновано підхід до її кількісного оцінювання через показники емоційно-артистичної спрацьованості партнерів;
- на основі інтеграції показників технічної та емоційно-виразної спрацьованості запропоновано 4-групову типологію акробатичних складів (комплексно сумісні, функціонально орієнтовані, виразно орієнтовані, несумісні), що відображає різні конфігурації реалізації потенціалу спільної діяльності;
- показано, що психофізіологічні характеристики спортсменів у спортивній акробатиці не виступають самостійними детермінантами ефективності, а функціонують як ресурсний фон регуляції спільної діяльності, при цьому їх пояснювальна цінність визначається способом включення у міжпартнерське узгодження дій залежно від типу сумісності.

2) доповнено:

- уявлення про роль довіри у парній діяльності спортсменів, встановлено, що в умовах спортивної акробатики довіра має рольово диференційований характер і функціонує як фоновий, інструментальний або компенсаторний психологічний механізм регуляції спільної діяльності;

3) подальшого розвитку набули положення циркумплексної моделі міжособистісної поведінки, оскільки доведено, що в спортивній акробатиці міжособистісні стилі виступають рольово зумовленими механізмами регуляції спільної діяльності в умовах жорсткої асиметрії «верхній–нижній» та підвищеного ризику.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання отриманих результатів для більш усвідомленої інтерпретації труднощів у підготовці акробатичних складів, прогнозування ризиків нестабільності та вибору адекватних форм тренерського впливу з урахуванням технічних, емоційно-виразних, психофізіологічних і психологічних чинників сумісності. Отримані результати дають змогу тренеру інтерпретувати технічні збої з позиції багаторівневої регуляції (психофізіологічної та психологічної), що дозволяє зберігати високий рівень вимог, водночас обираючи форми впливу, які

стабілізують, а не дестабілізують спільну діяльність. Основні положення, висновки та результати дослідження впроваджено в:

впроваджено в:

– в освітній процес кафедри психології і педагогіки (акт впровадження від 3 лютого 2026 року, додаток В, акт впровадження від 3 лютого 2026 року, додаток Г);

– в навчально-тренувальний процес підготовки акробатів спортивно-культурного комплексу «Софіївський» (акт впровадження від 12 грудня 2025 року, додаток Д; акт впровадження від 12 грудня 2025 року, додаток Е; акт впровадження від 09 грудня 2025 року, додаток Ж);

– в навчально-тренувальний процес підготовки акробатів Дитячо-юнацької школи №20 (акт впровадження від 18 грудня 2025 року, додаток И; акт впровадження від 18 грудня 2025 року, додаток К; акт впровадження від 16 грудня 2025 року, додаток Л).

Основні теоретичні і практичні положення дисертаційної роботи представлені на міжнародних та всеукраїнських конференціях: на IV, VI, VII Всеукраїнських наукових електронних конференціях «Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності» (2023, 2024 рр.); XVII Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (м. Київ, 2024 р.); XVII Міжнародній студентській науковій конференції «Спорт та сучасне суспільство» (Київ, 2024 р.; IX Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (м. Київ, 9-20 листопада 2025 року).

Публікації. Наукові результати дисертації висвітлені в 14 наукових публікаціях: 7 статтях у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, 5 публікаціях апробаційного характеру, 2 публікації додатково відображає наукові результати дисертації У наукових публікаціях автора у повній мірі відображено основні положення дисертації, а також не виявлено порушення академічної доброчесності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Достовірність отриманих даних обумовлені актуальністю проблеми, забезпечені достатньою джерельною базою дослідження (автор використав 250 першоджерел, з них 133 іншомовних), теоретичним, методологічним і експериментальним рівнем проведених досліджень.

Автором чітко визначено мету, об'єкт, предмет і основні завдання дослідження, що дало змогу змістовно розподілити матеріали дисертаційного здобутку. Методи дослідження інформативні, об'єктивні та відповідають поставленим завданням.

Серед методів дослідження дисертант використав: комплекс взаємодоповнювальних методів: теоретичний аналіз наукової літератури, анкетування, педагогічне спостереження, експертне оцінювання, стабілографічні вимірювання, біомеханічний та біокінематичний аналіз, психофізіологічне тестування, психологічну діагностику, методи математичної статистики.

Цікавим, на наш погляд, у даному дослідженні було зміщення акцентів узагальнення з підсумкового результату на внутрішні параметри спільної діяльності, які відображають реальний рівень узгодженості партнерів у процесі навчання та виконання парних вправ акробаики на етапі попередньої базової підготовки.

Достовірність наукових положень обґрунтована тривалістю проведення досліджень (з 2021 по 2025 рр.); а також контингентом осіб, які брали участь у експерименті. Емпіричну базу дослідження становили 30 акробатичних пар (60 спортсменів) I розряду віком 11–16 років на етапі попередньої базової підготовки зі стажем спільної діяльності не менше трьох років. Додатково проведено анкетування 20 тренерів. Крім того слід зауважити, що автор наукового дослідження адекватно спланував і дуже якісно обробив одержані матеріали методами математичної статистики при достатній мірі вірогідності.

Оцінка змісту дисертації, її завдання в цілому і основних положень дисертації. Дисертаційна робота викладена українською мовою на 201 сторінках основного тексту (загальний обсяг дисертації становить 247 сторінок), складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Усього використано джерел наукової та спеціальної літератури 250, з них 133 іноземною мовою. Робота ілюстрована 25 таблицями й 11 рисунками, містить 14 додатків.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв'язок роботи з науковими планами й темами, сформульовано мету й завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет, описано методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичну значущість дисертаційної роботи, подано інформацію про особистий внесок здобувача та апробацію результатів дисертаційної роботи.

У першому розділі **«Теоретичні засади проблеми сумісності та спрацьованості у спільній діяльності спортсменів»**, який складається з 5 підрозділів, у яких послідовно і логічно розглянуто сумісність у спорті як проблему організації спільної діяльності, а також механізми реалізації сумісності, їхні регуляторні та когнітивні механізми, суміжні техніко-естетичні види спорту, психофізіологічні, емоційно-виразні та психологічні механізми спільної діяльності у спортивній акробатиці. Крім того автор роботи розглядає довіру партнерів як механізм прийняття взаємної залежності у парній спортивній діяльності та інші питання. В результаті теоретичного аналізу й узагальненню

передового досвіду тренерів і фахівців з питань сумісності та спрацьованості у парно-групових видах акробатики та суміжних техніко-естетичних видах спорту розглянуто особливості формування спортивних пар на етапі попередньої базової підготовки з урахуванням амплуа акробатів: верхній-нижній.

У другому розділі **«Методи та організація дослідження»** були описані методи, що спрямовані на комплексний аналіз організації спільної діяльності партнерів в акробатичних складах на технічному, емоційно-виразному, психофізіологічному та психологічному рівнях. Дані методи були використані для операціоналізації технічної спрацьованості (у т. ч. постуральної та фазово-часової узгодженості), експертний метод – для кількісного опису емоційно-виразної спрацьованості, психофізіологічні й психологічні методи – для розкриття ресурсних і регуляторних механізмів сумісності та їх рольових відмінностей у системі «верхній–нижній». У хронологічній послідовності викладені чотири етапи проведення досліджень. Матеріали другого розділу відповідають метрологічним вимогам системи виміру, оцінки й контролю результатів наукових досліджень.

У третьому розділі **«Результати дослідження сумісності акробатичних складів»**, який складається з п'яти підрозділів, у яких послідовно описано технічну спрацьованість акробатів у групових складах і обґрунтовано підходи до її оцінювання, схарактеризовано показники технічної та емоційно-виразної спрацьованості, подано показники практичних уявлень тренерів про чинники сумісності в акробатичних складах. Цікавим, на наш погляд, і таким, що заслуговує уваги є створення шкали емоційно-виразної спрацьованості партнерів у парно-групових видах спортивної акробатики та визначення її структури. У цьому розділі проаналізовано технічну спрацьованість, яка виступає базовою передумовою безпечного, стабільного та результативного виконання спільних вправ і створює функціональну основу для реалізації інших компонентів сумісності. Традиційно технічна підготовленість акробатів визначається їхньою змагальною діяльністю. Проте змагальний результат, будучи інтегральним показником, відображає лише підсумок реалізації спільних дій і не дозволяє диференційовано оцінити власне рівень технічної спрацьованості партнерів як характеристики їхньої взаємодії. Тому показником технічної спрацьованості автор визначив такі критерії: тривалість засвоєння нових елементів, стабільність виконання парних і групових елементів, показники статокінезіограми (довжина траєкторії та швидкість переміщення центру тиску), узгодженість взаємних дій партнерів (біокінематичні показники).

Подальший аналіз дозволив зосередитися на емоційно-виразній спрацьованості партнерів, яка виступає операційним проявом їхньої сумісності. Вона виявляється у спільному емоційному налаштуванні, злагодженості темпу й ритму рухів, узгодженості міміки, поглядів і пластики, що є дуже важливим для тенденцій розвитку сучасних техніко-естетичних видів спорту. На основі

аналітичного огляду літературних джерел, практики суддівства у спортивній акробатиці з подальшим експертним оцінюванням серед суддів національної та міжнародної категорії було сформовано Шкалу емоційно-виразної сумісності партнерів в спортивній акробатиці (ШЕВСПА), що включає такі показники: гармонізацію вираження, партнерську взаємодію в образі, синхронність міміки та погляду, пластичну узгодженість (жести, переходи), музикальність спільної дії, цілісність ідентичності номера. Усе це дало змогу диференціювати акробатичні склади за показниками спрацьованості, що є дуже важливим для практики спортивної акробатики та інших суміжних техніко-естетичних видів спорту. Виявлено статистично значущі відмінності між складами з високою та низькою технічною спрацьованістю за педагогічними показниками. Разом з тим, **показано**, що сумісність акробатичних складів не зводиться до окремих технічних або художніх показників, а формується як інтегральна характеристика спільної діяльності в умовах високої взаємозалежності партнерів.

У четвертому розділі **«Психофізіологічні та психологічні чинники сумісності особистості спортсменів в акробатичних складах»** також містить п'ять підрозділів, у яких поступово розглянуто психофізіологічні передумови регуляції спільної діяльності в парно-групових вправах спортивної акробатики, сенсомоторні та темпоритмічні механізми її реалізації, міжпартнерську психофізіологічну узгодженість партнерів як рівень інтеграції регуляції, психологічні чинники забезпечення міжпартнерської узгодженості у різних типах сумісності, міжособистісні стилі, які дозволяють розглянути механізми інтеграції регуляторних і психологічних рівнів.

В результаті виконаних досліджень встановлено, що психофізіологічні показники задають необхідний, але не самодостатній фон регуляції спільної дії, що зумовлює перехід до аналізу психологічних механізмів узгодженості. *Доведено*, що ефективність і стабільність спільної діяльності в парно-груповій спортивній акробатиці визначаються не окремими психофізіологічними або психологічними показниками, а способом їх інтеграції у цілісну систему регуляції взаємодії. Психофізіологічні характеристики формують ресурсний фон і межі регуляторних можливостей партнерів, тоді як довіра та міжособистісні стилі дають механізмам цього ресурсу виступати у конкретних стратегіях взаємодії, які зумовлені рольовим розподілом і типом партнерської сумісності.

П'ятий розділ «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» присвячено підсумкам виконаної роботи та узагальненню результатів психофізіологічних і психологічних механізмів регуляції спільної діяльності спортсменів у парно-групових вправах, розглянуто інтерактивну інтерпретацію сумісності як фактор багатовимірного процесу. Крім того, одним з позитивних моментів даної роботи є практична інтерпретація отриманих результатів для тренерської діяльності.

У результаті виконаної роботи сформульовано наукові положення трьох рівнів новизни, а саме: ті, що підтверджують, доповнюють, розширюють та отримані вперше.

Загальні висновки відповідають завданням дисертаційного дослідження. Зміст дисертації свідчать про високий рівень підготовленості дисертанта, досконале володіння методикою дослідження, творчий підхід до обраної проблеми, що й дозволило обґрунтувати наукову розробку теми та розв'язати основні дослідницькі завдання. У дисертаційній роботі зібрано великий цифровий матеріал, який представлено у таблицях і рисунках, що свідчить про вміння автора не тільки аналізувати отримані дані, але й використовувати його у практичній роботі.

Недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення. Разом з тим, у дисертаційній роботі Максимова С.Д. присутні й окремі недоліки:

1) Підрозділи роботи 1.3 і 1.4 дещо дублюють зміст один одного, можливо їх слід було би об'єднати. Це полегшало сприйняття матеріалу і зробило більш читабельним зміст дослідження.

2) У розробленій шкалі емоційно-виразної спрацьованості партнерів у парно-групових видах спортивної акробатики відсутні показники, за допомогою яких були оцінені вказані індикатори.

3) У розділі 2 не описані тести, за якими були оцінені показники фізичної підготовленості акробатів.

4) У таблиці 4.8 «Міжрольові дельти когнітивної та афективної довіри у типах сумісності» показано напрям переважання афективної довіри у верхніх або нижніх партнерів. Бажано було би показати, у яких саме партнерів (верхніх або нижніх) цей рівень знижується або, навпаки, підвищується. Це дуже цінний матеріал для тренерів з акробатики.

5) Практичні рекомендації бажано було би оформити не як продовження тексту дисертації, а як конкретні методичні вказівки для тренерів і фахівців зі спортивної акробатики.

6) Викликає сумніви віковий діапазон етапу попередньої базової підготовки (11-16 років). У навчальній програмі зі спортивної акробатики (затвердженої Міністерством молоді та спорту України та Українською федерацією гімнастики, 2016 р.) етап попередньої базової підготовки охоплює період від 8 до 13 років (1-4 роки навчання). З 12 років (1-3 роки навчання) акробати починають займатися у групах спеціалізованої базової підготовки.

7) У процесі педагогічного спостереження (с. 66) фіксувалися такі параметри: динаміка навчання елементів, яка включала кількість занять, необхідних акробатам для стабільного виконання елементів; рівень актуалізованого навика. Постає питання, хто і яким чином фіксував ці важливі показники?

8) Висновки до розділів і загальний висновок містять значний обсяг

фактичного матеріалу, у зв'язку з чим окремі положення доцільно було би подати більш узагальнено, що сприятиме кращому сприйняттю основних результатів дослідження.

Проте не дивлячись на окремі зауваження, які в переважній більшості носять дискусійний характер, робота Максимова С.Д. має велике прикладне значення, написана науковою мовою та логічно структурована.

Висновок про відповідність дисертації встановленим чинним вимогам.
Дисертаційна робота Максимова Станіслава Дмитровича на тему «Чинники сумісності особистості спортсменів в акробатичних складах» має важливе теоретичне й практичне значення, є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке за своїм змістом, обґрунтованістю висновків, новизною отриманих результатів відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України № 759 від 31.05.2019 р.), а її автор Максимов С.Д. заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент кандидат педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри хореографії та
мистецтвознавства Львівського державного
університету фізичної культури
імені Івана Боберського

Валентина СОСІНА